

Jelka Ciglencečki

Andrej Morovič: *Okoliščine*.

Ljubljana: Mladinska knjiga (Nova slovenska knjiga), 2008.

Okoliščine so zbirka popotniških zgodb, ki Moroviča še enkrat potrdi za enega izmed glavnih pustolovcev med slovenskimi avtorji, za Ernesta Hemingwaya domače literature. Tokrat s tipično slovenskim poudarkom samotnega jezdeca. Moroviča najdemo v ekstremističnih okoliščinah nevihtnega Sredozemlja, ki postane Mare Monstrum (seveda samega na ladji), na pogajanju z birokrati na mejah saharskih držav ter v sipkem pesku puščave z različnimi avanturističnimi prevoznimi sredstvi, med katerimi je recimo odpisano vozilo Prostovoljnega gasilskega društva Podbrdo. Dve zgodbi iz razburkanega Sredozemlja in devet iz Sahare povezujejo samotne pokrajine in osredotočenost na varljivi horizont.

Poglavitni del Morovičevega opusa, predvsem romani *Bomba la petrolija*, *Seks, ljubezen in to* in *Progres* sestavljajo nepretrgano avtobiografijo, ki le tu in tam (kdo bi si upal natančno določiti, kje?) prehaja v fikcijo. V romanih so rahlo spremenjena imena junakov, a osnovna linija zgodbe se drži preverljivih dejstev avtorjeve biografije. V ospredju so seks, ljubezen in to (nič čudnega, da je eden izmed osrednjih likov romanov Višnu, živahni spolni ud glavnega junaka), pa tudi družbene spremembe, ki jih opaža angažirani junak, ki se vedno znajde na pravem kraju ob zgodovinskem času (recimo ob padajočem berlinskem zidu). Ironični baročni slog, ki ga tradicionalno imenujemo kar morovičevski, zmanjšuje vlogo zgodbe, tudi najpretrsljivejši dogodki ob njem splahnijo. A zdi se, da Morovič (ali Morović, kot se je podpisal na nekaterih drugih knjigah), kljub avtobiografskosti večine svojega opusa trdno loči med literaturo, v središču katere je introspekcija junaka (oz. njegov notranji monolog), in popotniškimi zapisi, v katerih ima večjo vlogo okolica, zunanje dogajanje. Takšen je že potopis *Tisoč in ena moč*, v katerem je opisal akcijo Živega ščita v Iraku, iz katerega se je tik pred vojno umaknil. V *Tisoč in eni moči*

so pred junakovimi emotivnimi dogajanjem socialne, politične, geografske in zgodovinske razlage dogajanja v Iraku ter z antiglobalistično jezo opisano stanje države pred Huseinovim padcem.

Pri tokratni zbirki kratkih zgodb nas že naslov (pa tudi puščavsko rumeno ožarjena naslovnica) opozarja, da tokrat ne bomo brali o seksu, ljubezni itn., temveč o okoliščinah, v katerih se znajde nadpovprečno avanturistični glavni junak. Za potovanja si izbere pokrajine, ki so že likovno izjemne: puščavo in morje, ploskvi, ki jima je meja le nebo, če še to ni združeno s podlago ... “neskončna monokromatska ravnina brez enega samega orientirja na obzorju, ki se je zaradi večnih mikropartiklov prahu v zraku brez šiva zlivala z nebom”. Če smo iz prejšnjih Morovičevih del vajeni številne zasedbe mimoletajočih likov, ki po tekočem traku drvijo v življenje glavnega junaka in iz njega, je tu precej drugače. Predvsem je popotnik že na začetku svojih potovanj po navadi sam, osebe, ki jih srečuje, pa se v sicer nepovezanih kratkih zgodbah ponavljajo – najpogosteje naletimo na turističnega vodiča iz Agadeza, Aklija. Žal se hkrati z Aklijem ponovijo tudi nekatere lokalne zgodbe, ki so prvič sicer čisto zanimive. Recimo, da se letališče Mano Dayak v Agadezu imenuje po legendarnem vodji tuareškega upora, ki je umrl v režirani letalski nesreči. Pa da ima isto letališče, ki stoji sredi puščave, bar z ironičnim imenom Flota (La flotte). Videti je, da knjiga ni bila zasnovana kot enotna zbirka. Zgodbe, ki so po večini iz Sahare, bi lahko sestavile časovni lok potovanj avtorja po severni Afriki, a bralci smo med posameznimi dogodivščinami časovno precej izgubljeni. Morda pa nas podrobnejši pregled saharskih avantur še čaka v naslednjem romanu, še posebno če upoštevamo, da se je zadnji (*Progres*) končal v Zahodni Sahari ... Če v zbirki *Okoliščine* vladajo pesek in Tuaregi, neprijetno izstopata morski zgodbi. Za Moroviča že tako nenavadno skromna socialna interakcija se bliža ničli, dialoge pa zamenja staccato opisov vetrov, valov, jader ... laik si težko predstavlja, kaj točno se dogaja, ve samo to, da bi bilo tudi njega ob podobnem metanju po jadrnici verjetno na smrt strah. A tudi ta empatična čustva po podrobnih opisih vremenskih razmer ter opreme jadrnice nekoliko otopijo. Zgodbe pa porušijo koncept knjige saharskih potovanj, zgodb, ki prinašajo tudi močno etično komponento. Moroviča skrbi usoda saharskih ljudstev, predvsem Tuaregov, ki so bili nekdanj mogočni trgovci, zdaj pa so ujeti med umetno zarisanimi državnimi mejami, v državah pa so praviloma v podrejenem položaju. Po dveh desetletjih suš se je “najvitalnejši del populacije raztepel na vse strani neba in si poiskal delo v Gadafijevo vojski, v francoskih nuklearnih poligonih na jugu

Alžirije, za krmilom puščavskega tovornjaka, ali pa je šušmaril v predmestjih malijske prestolnice Bamako.” Morovič se je ujel v past številnih potopisov in nam ne prihrani popotniških nasvetov; skoraj v vsaki zgodbi smo natančno seznanjeni z okvaro na avtomobilu, ki prečka puščavo, nato pa še z zamudnim iskanjem mehanika in rezervnih delov ... Bralca pa najbolj očara dovolj podroben vpogled v vsakdanjik puščavskih prebivalcev. Verjetno je najuspešnejša prav prva zgodba, *Rižek v pesku*, ki jasno prikaže diametralno nasprotje med razvajenim korporativnim Zahodom in nemočno saharško Afriko. Avtor odide v Saharo v vlogi snemalca dokumentarca o Tuaregih ter o humanitarni vlogi Volkswagna, ki je lansiral terenca z imenom Touareg ter je nekaj sredstev namenil tudi tistim, pa katerih se ta imenuje – Tuaregom, njihovih šolam in, ironično, gojenju riža v Sahari. Opis potovanja z belimi šefi je ena boljši kritik globalizacije pri nas: “naslednji dan je prinesel ognjemet polikane folkloristike”, “cvetober vaških lepotic je prepeval”, “gostitelji so velikega belega poglavarja zasuli z darili”, “trepetajoči zrak je bil brej s Karlom Mayem in vonjem po denarju”. Sledi zadnji večer v malijskem mestu Gao, v katerem pisatelj ugotavlja, kakšen je življenjski status povprečnega malijskega intelektualca: učitelj zasluži za liter bencina in pol na dan. Avta nima nihče. Že kolo je luksuz. Nemški touaregi pa so med Saharci videti nespodobni. Zaključni prizor vzleta letala simbolizira odnos Zahoda do Afrike: “Z višine je Gao izgledal kot abstraktna plošča za monopoli.”

Teksti nas bodo presenetili s presenetljivo odsotnostjo “moroviščine”. Zapletenega, sočnega in pogosto ironičnega slenga skoraj ni več. Če je jezik hkrati nastalega romana *Progres* baročno nabuhel, je Morovičeva popotniška literatura obsojena na jezikovno askezo. Le tu in tam nas še preseneti kakšna “breja nevihta”, ki se vali čez planote. Sicer pa smo na področju slovenskega pogovornega jezika, ki ni pretirano čistunski (pivo recimo ostaja “pir”). Morda je tako zaradi poročevalske naglice, saj so zgodbe pogosto kot prepisane iz popotniškega dnevnika. Na eni strani knjige lahko skupaj z junakom prevozimo nekaj tisoč kilometrov in prečkamo nekaj mej, menjamo zračnice in že drvimo novim dogodivščinam naproti. Včasih pogrešamo več dramaturških lokov, sočnih opisov ... Čeprav knjiga krepko poruši obzorje pričakovanja zvestega Morovičevega bralca, kmalu ugotovimo, da držimo v rokah sveženj zgodb dobro poučnega popotnika, ki brez solzavosti opiše nezavidljivo življenje enega najbolj odmaknjenih predelov sveta. Metafiziko pričarata samota, ki odzvanja v ušesih, ter občutek svobode v okviru birokratsko zmedenih sistemov. Puščava pa po obdobju globalizacije ne diši več po eksotiki in

okrutnosti svetov Paula Bowlesa, temveč po univerzalni revščini obrobja kapitalizma. Knjigo dopolnjujejo črno-bele popotniške fotografije Andreja Moroviča in Špele Kalčič. Mimogrede, zgodbe lahko (vsaj za zdaj) zastonj preberete tudi na internetu.